

ÇAĞDAŞ SİYASET TEORİSİ

DERLEYEN
MUHAMMED A. AĞCAN

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

ÇAĞDAŞ SİYASET TEORİSİ

DERLEYEN MUHAMMED A. AĞCAN

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 689

SİYASET BİLİMİ 70

ISBN 978-605-399-578-4

1. BASKI İSTANBUL, NİSAN 2022

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

YAZIŞMA ADRESİ: HACIAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 51672

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN CEM TÜZÜN

TASARIM MEHMET ULUSEL

KAPAK, DİZGİ VE UYGULAMA GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER

DİZİN GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER

BASKI VE CİLT MEGA BASIM YAYIN SAN. VE TİC. A.Ş.

ÇİHANGİR MAH. GÜVERCİN CAD. No: 3/1 BAHA İŞ MERKEZİ A BLOK KAT: 2 AVCILAR İSTANBUL
TELEFON: 0212 412 17 00 / FAKS: 0212 422 11 51 • SERTİFİKA No: 44452

İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ KATALOGLAMA BÖLÜMÜ TARAFINDAN KATALOGLANMIŞTIR.

Names: Ağcan, Muhammed A., compiler.

Title: Çağdaş siyaset teorisi / derleyen Muhammed A. Ağcan.

Description: İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2022. | Includes bibliographical references and index.

Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 689. Siyaset Bilimi; 70.

Identifiers: ISBN: 9786053995784 (paperback)

Subjects: LCSH: Political science. | Political philosophy. | Political science --History. | Political science --History --Sources.

Classification: LCC: JA71 .C34 2022

ÇAĞDAŞ SİYASET TEORİSİ

DERLEYEN
MUHAMMED A. AĞCAN

İçindekiler

vii Derleyen ve Yazarlar

1 Giriş

MUHAMMED A. AĞCAN

29 BİRİNCİ KISIM Teori ve Yaklaşımlar

31 1 Liberalizm

ÖMER TAŞGETİREN

65 2 Komüniteryanizm

AHMET OKUMUŞ

101 3 Eleştirel Teori

ELİF MADAKBAŞ GÜLENER

133 4 Postyapısalcılık

ASLI ÇALKIVIK

163 5 Postmarksizm

EYLEM ÖZDEMİR

191 İKİNCİ KISIM Konu ve Kavramlar

193 6 Vatandaşlık

BAŞAK İNCE

219 7 Demokrasi

ARDA GÜÇLER

247 8 Adalet

MUHAMMED A. AĞCAN – UĞUR ALTUNTAŞ

281 9 Toplumsal Cinsiyet

ELİF MADAKBAŞ GÜLENER

311 10 İdeoloji

ALİ KAYA

347 ÜÇÜNCÜ KISIM Sorun ve Tartışmalar

349 11 Cumhuriyetçilik
ÜNSAL DOĞAN BAŞKIR

379 12 Kozmopolitanizm
MUHAMMED A. AĞCAN

411 13 Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi
FEYZULLAH YILMAZ

447 14 Popülizm
ALİ ASLAN

479 Dizin

DERLEYEN VE YAZARLAR

DERLEYEN

MUHAMMED A. AĞCAN

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalıştı (2006-2014). Yüksek lisans öğrenimini, Sussex Üniversitesi Sosyal ve Siyasal Düşünce programında; doktorasını Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamladı. TÜ-BA'nın bütünlük doktora burs programı çerçevesinde Aberdeen Üniversitesi Siyaset ile Sussex Üniversitesi Felsefe bölümlerinde misafir araştırmacı olarak bulundu. Lisansüstü eğitiminde G. W. Hegel, I. Kant ve Frankfurt Okulu Eleştirel Teori'de siyasetin felsefi-normatif gerekçelendirilmesi üzerinde çalıştı. Araştırma alanları arasında siyasal öznellik, meşruiyet, ahlak/etik ve siyaset ilişkisi, çağdaş adalet teorisi, siyasal ontoloji, kozmopolitanizm, karşılaştırmalı siyaset düşüncesi yer almaktadır.

YAZARLAR

AHMET OKUMUŞ

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu. Fatih Üniversitesi uluslararası ilişkiler programında yüksek lisansını, Sabancı Üniversitesi siyaset bilimi doktora programında doktorasını tamamladı. Notre Dame Üniversitesi (ABD) Erasmus Enstitüsü'nde misafir araştırmacı olarak bulundu. İstanbul Şehir Üniversitesi'nin kuruluş sürecine katkıda bulundu ve aynı üniversitenin Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesi olarak görev yaptı. Çalışmalarında çağdaş siyaset felsefesi, karşılaştırmalı siyaset düşüncesi, modernlik kuramları, sekülerleşme, siyasi ilahiyat, demokrasi teorisi ve siyasi etik gibi konulara yoğunlaşmaktadır. Halen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve Bilim ve Sanat Vakfı başkanlığını yürütmektedir.

ALİ ASLAN

2012 yılında University of Delaware (ABD) Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünden doktora derecesi aldı. İbn Haldun Üniversitesi (İstanbul) Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmakta ve akademik faaliyetlerini sürdürmektedir. Siyaset teorisi, uluslararası ilişkiler teorileri ve Türkiye siyasi hayatı gibi akademik alanlara ilgi duymaktadır. Popülizm ve yakın dönem Türkiye siyaseti üzerine yayınları bulunmaktadır.

ALİ KAYA

Lisansını (2003) Boğaziçi Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü'nde, yüksek lisansını (2005) ve doktorasını (2017) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Anabilim Dalı'nda tamamladı. Yüksek lisans ve doktora tezini sosyal ve siyasal teori alanında yaptı. 2018 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Siyaset teorisinde dilsel dönüş konusu etrafında yoğunlaşan ideoloji, kimlik, söylem ve retorik tartışmaları, Türkiye'de siyasal kimlikler ve ideolojiler, Avrupamerkezcilik ve siyaset teorisi, İslamcılık ve Sekülerizm temel çalışma ve ilgi alanlarıdır. Bu konular çerçevesinde çeşitli dergi ve kitaplarda makaleler yayımladı ve sempozyumlarda sunular yaptı. Halihazırda bahsi geçen konular üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

ARDA GÜÇLER

Lisans derecesini 2007 yılında Bates College Siyaset Bilimi Bölümü'nden ve doktora derecesini aynı alanda 2015 yılında Northwestern Üniversitesi'nden almıştır. Doktora eğitiminden sonra, Uppsala Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmış ve 2017 yılında itibaren Özyeğin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora öğretim üyesi olarak görev almıştır. Araştırmaları siyasi temsil, demokrasi teorisi ve oryantalizm alanlarında yoğunlaşmaktadır. Dr. Güçler'in Swedish Institute, Northwestern University Buffett Institute for Global Studies, German Academic Exchange Service (DAAD) ve Cornell Üniversitesi School of Criticism and Theory Programı'ndan araştırma destekleri bulunmaktadır.

ASLI ÇALKIVİK

Lisans ve Yüksek Lisans öğrenimini Boğaziçi Üniversitesinde tamamladıktan sonra Minnesota Üniversitesinde Siyaset Bilimi doktorasını aldı. Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi dallarında uzmanlaşmıştır. Araştırma alanlarının başında uluslararası ilişkiler kuramları, eleştirel güvenlik çalışmaları, güvenlik ve biyopolitika, modern siyasal ve toplumsal düşüncede şiddet gelmektedir. Makaleleri *International Politics*, *Millennium: Journal of International Studies*, *International Studies Review* *Alternatif Politika*, *Toplum ve Bilim* gibi uluslararası ve ulusal hakemli dergilerde yayımlanmıştır. Oxford Uluslararası İlişkiler Ansiklopedisi başta olmak üzere çok sayıda derleme eserinde de çalışmaları bulunmaktadır. 2011 yılından bu yana İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümünde görev yapmaktadır.

BAŞAK İNCE

Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde öğretim üyesidir. Doktorasını Londra Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Vatandaşlık, toplumsal cinsiyet ve vatandaşlık, vatandaşlık eğitimi gibi konular üzerine araştırmalar yapmaktadır. *Citizenship and Identity in Turkey* (Türkiye'de Vatandaşlık ve Kimlik) isimli kitabı 2012 yılında I.B. Tauris tarafından yayınlanmıştır. *Politics of Gender and Citizenship in Turkey* (Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Vatandaşlık) isimli kitabı da yine aynı yayınevinde basılacaktır.

ELİF MADAKBAŞ GÜLENER

5 Şubat 1986'da Kocaeli'de doğmuştur. 2004 yılında Kocaeli Anadolu Lisesi'nden, 2008 yılında Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun olmuştur. Yüksek lisans derecesini 2011 yılında "Rasyonalizm Bağlamında Ekonomi-Siyaset İlişkilerine Habermasçı Bir Bakış" başlıklı teziyle, doktora derecesini ise 2017 yılında "Epistemik Adaletsizlik Üzerine Bir Tartışma" başlıklı teziyle Sakarya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden almıştır. Doktora tez döneminde bir süre Almanya'da Bremen Üniversitesi'nde bulunmuştur. Yine aynı dönemde Hollanda'da Utrecht Üniversitesi'nde Rosi Braidotti'nin "Eleştirel Teori, Kültür ve Vatandaşlık" derslerine katılmıştır. 2009-2018 yılları arasında Sakarya Üniversitesi'nde araştırma görevlisi ve öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 2018 yılından itibaren Bursa Uludağ Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde doktor öğretim üyesi olarak bulunmaktadır. Siyaset teorisi, feminist epistemoloji, demokrasi teorileri, eleştirel teori, nitel araştırma ve diaspora/göç çalışmaları ilgi alanları arasındadır.

EYLEM ÖZDEMİR

1976 Mersin doğumlu. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde tamamladı. Yüksek lisans derecesini İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde; doktora derecesini aynı fakültede Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde aldı. Aynı fakültede Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde 2001-2013 yıllarında araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2013'ten beri bu bölümde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaya devam ediyor. Akademik çalışma alanları siyaset bilimi, siyaset teorisi ve siyaset sosyolojisidir. Yerel siyaset, siyasal katılım, kimlik teorileri ve kimlik siyaseti üzerine yayınlanmış makaleleri vardır. Halen yürütmekte olduğu derslerden bazıları Modern Siyasal Teoriler, Siyasal Teoride Kavramlar, Kimlik ve Siyaset başlıklı derslerdir.

FEYZULLAH YILMAZ

1982'de İstanbul'da doğdu. 2004 yılında, Sakarya Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü lisans programını tamamladı. Yüksek lisansını, İsveç'in Linköping Üniversitesi'nde, "The United Nations Security Council Reform: A Critical Approach" başlıklı teziyle bitirdi. Doktorasını 2016 yılında Sabancı Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü'nde savunduğu "Overcoming Nihilism Through Sufism: Muhammad Iqbal, His Philosophy and Political Theology" başlıklı teziyle tamamladı. Halen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir.

ÖMER TAŞGETİREN

2005 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. 2010 yılında Georgia Üniversitesi'nde din alanında yüksek lisans programını ve 2016 yılında Georgia Eyalet Üniversitesi'nde siyaset biliminde "Liberal Nötrlük Tartışmaları Işığında Türkiye Laikliğini Yeniden Düşünmek" başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Halen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Taşgetiren siyasal düşünceler tarihi, demokrasi teorisi, liberalizm, sekülerizm ve Türkiye siyaseti konularında araştırmalar yapmakta ve bu konularda dersler vermektedir.

UĞUR ALTUNTAŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Karşılaştırmalı Siyaset Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Lisans ve yüksek lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisans tezini "Çağdaş Siyaset Teorisinde Adalet Tartışmaları: Adalet-Farklılık İlişkisi" başlığı altında hazırladı. Doktora eğitimine aynı bölümde devam eden Altuntaş, çağdaş siyaset teorisi ve Osmanlı siyaset düşüncesi alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.

ÜNSAL DOĞAN BAŞKIR

Lise öğrenimini Bornova Anadolu Lisesi'nde, lisans eğitimini ise Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamladı. Yine SBF bünyesinde yazmış olduğu "Adaletle Yasal Düzen Arasında: Kozmopolitanizmi Yeniden Düşünmek" başlıklı teziyle siyaset bilimi alanında doktora derecesini aldı. Tübingen Eberhard Karls Üniversitesi Felsefe bölümünde ve Chicago Northwestern Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde konuk araştırmacı olarak bulundu. Akademik makale ve denemeleri Toplum ve Bilim, Mülkiye Dergisi, European Journal of Cultural Studies, Journal of Parliamentary and Political Law, Ayrıntı Dergi, Birikim gibi mecralarda yayımlandı. Devrim Sezer ve Nazile Kalaycı'nın derlediği *Siyasalm Peşinde: Dünyaya Tragedyalarla Bakmak* adlı kitabın yazarları arasında yer alıyor. Halen İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde siyasal teori, etik, insan hakları gibi konularda dersler vermeye ve yurttaşlık, cumhuriyetçilik, kozmopolitanizm, siyasal düşünce tarihi, Antik Yunan tragedyaları üzerine düşünmeyi sürdürüyor.

Giriş

MUHAMMED A. AĞCAN

Siyaset pratiğinin toplumsal hayatta belirleyici olduğu bir ülkede yaşıyoruz. Seçimlere katılımın yüksekliği, kamusal meselelerin ateşli tartışma ve ayrışmalar yaratması, güçlü siyasal kimliklerin varlığı ve aralarındaki mücadelenin sertliği, siyasetle uğraşın imkân ve olanaklarına yoğun ve yaygın ilgi gibi durum ve özellikler, toplumumuzun siyaseti önemseyişinin birkaç yalın göstergesi. Toplumsal biraradlığımızın estetik, etik, kültürel vb. diğer yönleri dar anlamıyla siyasete nazaran kamusal mesele, kıymet ve tartışma gündeminde arka sırada yer almakla kalmaz, aynı zamanda kolaylıkla ve bütünüyle siyasallaştırılabilir de. Siyasal sorunlarımızın, krizlerimizin, gerilimlerimizin büyüklüğü, yakıcılığı ve daimi suretle tekerrür eden kendine özgü yapısı da buna eşlik eder. Toplumumuzun siyasal kuruluşunu olarak değerlendirebileceğimiz an ve durumlara tanıklığımız hiç de az değildir. Nihayetinde söz konusu olan pratikleri, kurumları, aktörleri, söylemleri, üslubu, normları ile yoğun ve zengin tecrübe imkânını içeren bir siyasal dünyadır.

Peki bu ülkede her nasıl yaşıyorsa siyasal tecrübelerimizin teorik durumu nasıl bir görünüm sunar? Uygulama, aktör ve kurumları ile siyasal yaşamımızın felsefesi için ne söylenebilir? Siyaset teorisi/felsefesinin durumu, pratik olarak siyasetin önemi, yoğunluğu, merkeziliği ile karşılaştırıldığında neler anlatır? Kısacası bu ülkedeki siyasal yaşama ve tecrübemize yerleşik siyaset felsefesi nedir, nasıl bir şeydir? (Sandel, 1984, 81). Eğer siyasal eylemlerimiz, pratiklerimiz, kurumlarımız, öznelliğimiz, ilke ve teamüllerimiz,

duyarlılık ve tavırlarımız bir şekilde, açık ya da gizli, sistematik veya dağınık felsefi ve düşünsel bir yön taşıyorsa, bu düşünsel içeriğin teorik yapısı başlı başına ilgiyi hak eder. Elbette tek bir siyasal felsefenin bütün toplum tarafından paylaşılıp yaşandığı kanaatini dile getiriyor değilim. Hegelci anlamda bir tinin muhtelif belirlenimleri ve somutluğu içinden bütünlüğünü bulup çıkarmak çabasımdan bahsetmiyorum. Zaten muhtemelen siyasal düşünüş tarzı, yönelimi, söylem ve kavramsal dağarcığın çeşitliliği, böyle bir soruşturma neticesinde bizi karşılayacaktır. Bu çeşitlilik ve mahiyeti de öncelikle önemsiyor ve dikkat çekiyor değilim. Bunlar ayrıca tartışılabilir konular. Burada ilgilendiğim nokta siyasal yaşamımızın düşünsel ve felsefi tercümesiyle ilgilenen bir disiplin olarak siyasal teorinin durumu. Tecrübe ettiğimiz siyasallığın mahiyeti, anlamı ve yapısıyla ilgili teorik soruşturmanın kendisi. Kısacası bu tür bir soruşturmanın önemi, anlamı, yolu ve yordamı.

Bu kitabın amacı, yukarıdaki sorulara doğrudan cevaplar aramak değil. Ne Türkiye siyasetinin teorik bir soruşturmasını yapmak, ne de düşünsel birikimini, kavramsal çizgileri ve mesele alanlarıyla ortaya çıkararak değerlendirmek. Fakat yukarıdaki soruları önemseyenler için çağdaş teorik kaynakları, temsilleri, yolları tanıtmayı ve bu şekilde genel siyasal durumumuza dair düşünme çabasına mütevazı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

SİYASET TEORİSİ NEDİR?

Siyaset teorisi, en genel anlamıyla, siyasal eylem, deneyim ve yapı üzerine düşünme etkinliği olarak; siyasal dünyamızın bu temel unsurlarına içkin kanaat, fikir, anlayış, kabul, değer ve yargıları analiz, teşhis, sorunsallaştırma, eleştiri ve yorumlamaya tabi tutmayla ilgilenir. Siyasal alandaki öznellik, eylem, kurum, norm ve söylemlerin geçerlilik koşulları üzerine analitik, sistematik, sorgulayıcı, normatif veya eleştirel akıl yürütme olarak görülebilir (Bauman, 2000, 95; Dryzek vd. 2006, 4). Teorileştirmenin tüm bu an ve boyutları, siyasal eylemlerimiz ve kurumlarımıza yerleşikliğimizle, siyasal pratiğimizin ve öznelliğimizin ihtiva ettiği anlamlarla kayıtlı kanaat, düşünme ve yorumlarımızla, kısacası bir bütün olarak siyasal gerçekliğimizle özdeşliğimizle aramıza belirli bir mesafe koyabilmemizi sağlar. Bu mesafenin temeli, siyasal durumunuzun, kavramlar aracılığıyla düşünceye tercümesinde yatar. Belirli bir kavramsal soyutlamaya dayalı düşünsel inşa, titiz, sistematik ve tutarlı analitik çerçeveler, rasyonel ve ahlaki sorun ve gerilimlerin tesbiti, belirli bir hakikat rejimi ve söylem içindeki sorunsallaştırmalar, özgün ve

tikel anlamlandırma ve yargılar, cari kavramsal düzeneğin yapıbozumu vb. farklı şekillerde ifade edilip geliştirilebilir. Bu teori tarzları radikal bir kopuş ve mutlak bir mesafeyi salık verebildiği gibi bağlantılı, özdeş, diyalojik bir karaktere bürünebilir veya daimi bir şüphe, olumsuzlama, ihtiyat biçiminde üretilebilir. Teorileştirme biçimine bağlı olarak düşünceye tercüme siyasal faillik, kurum, norm, uygulamaların filli geçerlilik durumlarının incelenmesi, sınır ve gerilimlerinin sorunsallaştırılması ve/ya meşru geçerlilik koşullarının soruşturulabilmesini sağlar.

Teoriler, aynı zamanda, (siyasal) gerçeklik veya pratiğe yönelik belirli bir irtibatlanma, tavır ve ilişki tarzını içerir, doğurur. Gözlemci yahut araştırmacı ile dünya/gerçeklik arasındaki bağlantıyı sağlar. Bu bağlantılanma veya irtibatlanma, teorilerin temel varsayım, biçim, işlev ve amaçları doğrultusunda çeşitli şekillerde açığa çıkar. Önemli bazı olguların ilişki örüntülerinin genel açıklamalarını sunmak, bir öngörü oluşturmayı, pratiğe seçilmiş çeşitli yollar ve aktörler aracılığıyla müdahalede bulunmayı ve onu kolektif tasarımıyla düzenlemeyi içerebilir. Diğer taraftan siyasal deneyim ve pratiğin içerden özgün bir anlayışını edinmek, anlama, kendini yorumlama ve özdüşünümsellik imkânıyla uzlaşım ve rehabilite edici bir irtibatlanmaya işaret eder. Yahut siyasal dünyadaki ahlaki açık ve rasyonel gerilimleri teşhis ve aşma çabası, eleştirel ve diyalojik bir ilişkiselliği ve nihayet normatif yönü/amacı olan bir değişim imkânının izini sürer. Siyasal pratik, kurum ve normların hakikat ve iktidar bağı sorunsallaştıran teorik yönelim ise cari siyasal dünyanın kurucu sınırlarını; olma, bilme ve eylemenin imkân ve kısıtlarını açığa vururken böylece edinilen bir eleştirel ethos bağlamında etik-politik bir tavır geliştirmenin mümkün yollarıyla ilgilenir.

Teorinin bu iki kurucu yönünün, birbirinden kopuk değil; birbirini gerektiren, diyalektik, karşılıklı ve hatta döngüsel bir yapı içinde oldukları söylenebilir. Çağdaş dönem siyaset felsefesinin önemli isimlerinden John Rawls'un (2005) "düşünümsel denge", Michael Walzer'ın (1987) bağlantılı-içerden siyasal eleştirisi ve bağlamsal siyasal düşüncesi, Axel Honneth'in (2014) "normatif yeniden inşa", William Connolly'nin (1995) "ontopolitik yorum" ve Michel Foucault'un (2011) tarihi-toplumsal "varlığımızın eleştirel ontolojisi" böyle bir ilişkinin muhtelif yorumlarına örnek verilebilir. Örneğin düşünümsel denge, kavramsal çözümlemenin ve teorik açıklamaların genel ve rasyonel mahiyetini, yani bağlamdan soyutlanmış geçerliliklerini varsayarken aynı zamanda belirli toplumlarda paylaşım anlayışlar, kabuller,

değerlerle ilişkisini öngörür. Kavramsal soyutlama ve mesafeyle gerçekliğe yerleşikliğın karşılıklı denetimine dayalı seçici bir irtibatlanmayı varsayar. Foucault'un eleştirel ontolojisi; belirli ilişki, söylem, norm ve kurumları sorunlaştırarak imkân koşullarını, sınır ve gerilimleriyle saptamakla yerleşik bir mesafeden özneliğimizle/tarihi-toplumsal varlığımızla eleştirel bir tutumla irtibatlanmaya daimi bir medcezir ile şekillenir. Yukarıda anılan diğer isimler ve siyaset teorisinin önemli başka örnekleri, teori etkinliğindeki mesafe ve irtibat ilişkisinin çeşitli vurgu ve biçim farklılıklarıyla rakip yorumlarını sunarlar

Siyasetin ve teorisinin üzerinde uzlaşılın tek bir tanımı olmadığı gibi siyaset teorisinin ve işlevinin ne olduğuyula ilgili de farklılaşın görüşler bulunur. Siyaset teorisinin nasıl yapılacağı da aynı şekilde tartışmalı bir konudur. Ayrıca siyasetin teorik boyutu, siyaset düşüncesi, siyaset felsefesi ve siyasal ideolojiler başlıkları altında farklı bazı vurgu, odak ve yollarla da çalışılmaktadır¹. Çağdaş dönemde siyasetin teorik akıl yürütmesi; felsefi-metodolojik yönelim, amaç ve işlev, odak/konu gibi başlıklar altında tasnif edilebilecek çoğulcu ve tartışmalı bir görünüm sunar. Çağdaş siyaset felsefesinde, formal-empirik, analitik, normatif, hermönetik, postyapısalcı, karşılaştırmalı biçimleri; açıklama, yorum, eleştiri, yapıbozum, sorunlaştırma gibi amaç ve işlevlerle birlikte değerlendirilir. Teorik yönelimler, siyasal olgu ve davranışlar, normatif konu ve ilkeler, deneyim ve pratiklere yerleşik anlam ve değer, yapısal sorun ve çelişkiler, siyasal öznellik ve kimliklerin oluşumu, iktidar ilişkileri, husumet ve çatışma, kültürel farkın tarihsel-siyasal kurulumu gibi belirli odak konuları önplana çıkarır. Ayrıca analitik ve kıta felsefesi; çağdaş siyaset çalışmalarında teorik akıl yürütmenin felsefi-metodolojik yapı ve karakteristiğini betimlemek için kullanılan genel bir tasnif olarak karşımıza çıkar (Goodin vd., 2007; Dryzek et. al., 2006; Devenney, 2004; Klosko, 2011)

Siyaset teorisinin tartışmalı niteliği, bizzat teori, araştırma nesnesi, yöntemin neliğine dair felsefi kabul ve varsayımlardan kaynaklanır. Teorileştirme tarzı ve yolu, bir başka şekilde teori kavramsallaştırması, konunun/nesnenin ne olduğunu, bilgisinin nasıl elde edileceğini, bu bilgiyle ne

1 Bu çalışmada söz konusu adlandırmalar, farklılıklarını kabul etmekle birlikte, kategorik ayrımlar şeklinde görülmemektedir. Siyasetin düşünsel imkânlarını konu edindikleri ölçüde birbirleriyle içiçe geçmekte ve gerektirmektedir. Bu yüzden kitapta zaman zaman birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanılmıştır. Yine de özel bir argümana ve sebebe dayanmadan hem kitabın başlığı için hem de metin içinde asıl olarak siyaset teorisi tercih edilmiştir.

yapılacağını ve uygulamayla bağlantısını şekillendirir (Vincent, 2004, s.1). Bir başka şekilde ifade edecek olursak farklı teorileştirme biçimleri yahut siyasal teori yapma tarzları belirli etik-normatif yönelimlerle şekillenirken ontolojik önkabullerde temellenirler. Nitekim siyasetin felsefi soruşturma ve sosyal bilimsel araştırmasında temel fay hatlarından biri teorinin gerçeklik/nesnesi ile ilişkisi hakkındadır. Bir görüş, teori ile nesnesi arasında keskin bir ayrıma giderek nedensel açıklamalar, analitik çözümlemeler ve yanlıştanabilir iddialar için uygun epistemolojik ve metodolojik koşulları yaratmaya çalışır. Örneğin bu perspektife göre siyaset teorisi, siyasal dünyanın olgusal unsurları arasındaki nedensel ilişkinin tarafsız açıklamalarını hedefler. Bu genel açıklamaları formel ve empirik ile titiz, sağlam ve sistematik kavramsal çerçeveler içinde sunarken böylece siyasal dünyadaki olaylara dair öngöründe bulunma, etkili siyaset üretme ve hatta mümkünse kurumsal-bütünlüklü tasarımlar oluşturma eğilimindedir. Diğer bir yaklaşım teorinin gerçeklik ve araştırma konusuyla içsel bağlantısını varsayar. Siyaset ve teori iki ayrı şey değil; siyaset hâlihazırda teorik ve düşünsel bir yapıya sahipken teori de siyasetin deneyim ve olgu dünyası içinde gelişir. Bu yüzden siyaset teorisi, belirli bir tarihi-toplumsal bağlama yerleşik karakteristiği en başından şu veya bu ölçüde taşırken, siyasal nesnesini de bu yolla edinir. Ne var ki özne-nesne bağlantısı veya bütünlüğünün çeşitli yönleri ve meseleleri, rakip açıklamalara temel oluşturur. Bu iki ideal teori kavramsallaştırmasının dayandıkları ön kabuller ve temel varsayımlar dolayısıyla siyaset düşüncesinde muhtelif yorum ve biçimi vardır. Bazen ikisi arasında pragmatik sentezler veya bilinçli diyaloglara da gidilir. Diğer taraftan bizzat bu özne-nesne ayrımının kendisini reddeden yorumlar da mevcuttur. Siyaset çalışmaları sosyal bilimlerin felsefesi konularının uzun ve canlı tartışmalarıyla bu meseleleri incelemeye devam etmektedir (Leopold&Stears, 2008; Glynos ve Howarth, 2007; White&Moo, 2004).

Bu bağlamda siyasal teorinin niteliği de tartışmaların merkezindeki bir diğer başlıktır. Siyaset teorisinin, formel/empirik mi yoksa normatif bir içeriği mi sahip olduğu sorusu yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, sosyal bilimlerdeki davranışçı dönüşten bu tarafa, yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Siyaset çalışmalarını, doğa bilimleri modeli doğrultusunda tasarlayanlar, siyasal olgular (gözlemlenebilen, ölçülebilen veya nicelik olarak ifade edilebilen fenomenler) arasındaki şablon, süreklilik ve yasa benzeri ilişkilerin açıklamalarını amaçlayan bir formel teoriyi savunurlar. Normatif perspektif ise siyasal olguların ve durumların niteliksel ve normatif yapısına vurgu

yaparak normatif-tarihsel bağlam içindeki siyasal deneyimin anlam ve değer ufkuna odaklanır. Bazıları bu anlam-değer yapısının aklın nüfuzuna açık bir şekilde analitik-olarak kavramlaştırılabileceğini düşünür. Bazıları ise yeniden inşa ve yorumun gerekliliğini savunur. Bu normatif odağın muhtelif yönünü önplana çıkararak kendilerine özgü şekillerde çalışan yönelimler vardır. Böylelikle bu perspektif, tarihsel-kültürel bağlamlar, kurumsal-ilişkisel yapılar, etik-politik yönelim ve ontolojik-ahlaki temelleri konu edinen geniş yelpazedeki bir araştırma alanı yaratır. Aslında teorileştirme etkinliği, siyasal dünyanın olgusal ve normatif yapısını, bu ikisi arasındaki ilişkinin mahiyeti nasıl anlaşılırsa anlaşılınsın, birlikte değerlendiren bir ufku telkin eder. Gerçeklikten ve olgusalıktan bağımsız bir normatif teori olamayacağı gibi olgusal teori de değer bağımsız değildir. Ayrıca normatifliğin, tarihsel ve kültürel yerleşikliği ile olumsal karakteri; muhtelif söylem, iktidar, çıkar dolayımıyla tartışmalı kılınır. Kısacası olgu ve değer yönleri, çağdaş dönem siyaset teorisi disiplini içinde çeşitli açılardan daha nüanslı ve incelikli değerlendirilerek hem anlam yelpazeleri çeşitlendirilip genişletilmiş hem de karşıtlık şeklindeki kurulan ilişkileri yeniden düşünülmüştür (Bevir ve Rhodes; 2016; Braidotti, 2010; Grant, 2004; Gaus ve Kukathas, 2004)

ÇAĞDAŞ SİYASET TEORİSİNİN UFKU: YORUM ÇERÇEVELERİ

Çağdaş siyaset teorisi literatürüne hızlıca bir göz atmak, yaklaşım ve kavramsal çerçevesi, bilgi ve yöntem bilimsel yapısı, konu ve meseleler gündeminin zengin, tartışmalı ve çoğul karakteristiğini görmek için yeterli olur (O’Sullivan, 2000; Dryzek, 2006; Delanty ve Turner, 2011). Siyaset teorisinin çağdaş görünümünü, karmaşık ve çatallanan yapısı içinde üç düşünce/ yaklaşım çizgisini takip ederek anlamaya çalışabiliriz. Bu düşünsel yönelimlerden her biri, belirli felsefi-metodolojik kabul ve öncüller doğrultusunda siyasal olana dair kavramsal dağarcık, değerlendirme ve tutumlar ile sorun ve temalar etrafında şekillenen bir araştırma gündemi ile belirginleşir. Siyasal olana ilişkin bu kavrayış ve anlayışlar, teorik ve konu yapılarındaki değişimler ve farklılaşmalara rağmen kendi içlerinde görece ve esnek bir bütünlük oluşturacak süreklilikler ve özelliklere sahiptir. Aynı zamanda birbirleriyle muhtelif biçim ve düzeylerde gerçekleşen bir etkileşimi sürdürürler. Eleştiri, tartışma, mutabakat, dışlama, ihmal, kayıtsızlık vb. şeklinde gözlemlenebilen bu etkileşimler, birlikte, çağdaş dönemde siyasetin teorik araştırmalarının disipliner yapısını oluşturur.

John Rawls'ın 1971'de yayınlanan *Bir Adalet Teorisi* başlıklı kitabı, siyaset teorisi/felsefesinin mevcut yapısını ve gelişimini anlamada önemli kabul edilir. Kitabın siyasal teori yapma biçimi, kavramların titiz ve sistematik incelemesine ve iyi fikri, özgürlük, eşitlik, adalet gibi normatif konuların felsefi akıl yürütmenin imkânları içinde değerlendirmesine dayandığı için dönemin baskın eğilimi olan davranışsal ve empirik siyaset biliminden farklılaşmaktaydı. Adalet teorisi, siyasal otoritenin ve devletin kurumsal yapısının meşruiyetine yönelik normatif bir soruşturmayı ve belirli bir sosyo-politik topluluk içindeki sosyal etkileşim ve işbirliğinin adil koşullarının tarafsız ve genel geçer ilkelerinin belirlenmesini amaçlıyordu. Bir iyi fikri ile bireysel ve kolektif özne anlayışını içeren kapsamlı bir sosyal ve siyasal düzen taslağı sunuyordu. Böylece geleneksel siyaset felsefesine uygun düşen genellikte ve ölçekte bir çalışma, Laslett'in (1956) 1950lerde eksikliğini siyasal teorinin akıbetine dair kuşku dolu yorumları için gerekçe olarak sunduğu bir entelektüel iklimde, ortaya koyuyordu. Bu kapsamlı siyasal teori, yayınlandığı tarihten itibaren hem taraftarları hem de eleştirmenlerinin yoğun tartışmaları sayesinde özellikle Amerikan akademisinde siyaset teorisi alanının gündem ve yörüngesini şekillendirdi (Örneğin Nozick; 1974; Walzer, 1983). Rawls'un adalet teorisinin felsefi, metodolojik ve siyasal çerçevesini genel hatlarıyla benimseyen yazarlar, teoriyi çeşitli açılardan ve değişik konu başlıkları ile irtibatlandırarak uygulama, revizyon ve yorumlamaya tabi tutarak geliştirdiler. Diğer taraftan toplulukçu ve feminist yaklaşımlar, benlik, grup aidiyeti, topluluk, iyi, çoğulculuk, toplumsal cinsiyet, aile başlıklarında güçlü eleştiriler getirdiler. 1980li yıllara damga vuran liberal bireycilik ile cemaatçi eleştiriler arasındaki bu tartışma ve diyalog 1990 sonrasında siyaset teorisine aktarılan bir birikim ve hat oluşturdu. Nitekim Rawls (2005) bu birikimi dikkate alarak 1993 tarihli *Siyasal Liberalizm* eserini bir adalet teorisinin düzeltmesi ve yeniden formülasyonu üzerine inşa etti. Bu yeni eserinde Rawls bir iyi fikrine ve kapsamlı bir dünya görüşüne dayalı adalet teorisini içerdiği metafizik ve felsefi kabullerden arındırarak demokratik çoğulcu bir toplumda herkesin üzerinde mutabık kalabileceği makul düşünceleri ve ilkeleri gerekçelendiren hakkaniyet olarak adalet anlayışını geliştirdi.

Amerikan siyaset bilimi çalışmalarındaki Rawls merkezli bu analitik-normatif teorileştirme özellikle toplulukçu, cumhuriyetçi ve feminist eleştirmenler tarafından kıta felsefesi geleneğinden yararlanılarak çeşitli yönlerden tartışmaya açılmıştır (Sandel, 1984; Farrelly, 2004). Feminizmin

toplumsal cinsiyet eşitliği ile adaletin cinsiyet farklılığı, ev içi emek ve aile temelindeki eleştiri ve yorumu normatif siyaset teorisi bağlamında gelişirken (Okin, 1989) toplumsal cinsiyet ve beden ilişkisi ile tahakküm ve eşitsizliğin siyasal kuruluşunu sırasıyla fenomenoloji ve Frankfurt Okulu eleştirel teori aracılığıyla yürütülmüştür (Young, 1990; 2000). Komüniteryanizmin benliğinin/bireyin toplumsal oluşumu, iyinin adalet önceliği, bilgi iddialarının bağlama yerleşikliği gibi belli başlı iddia ve görüşleri, kıta felsefesinin çeşitli yönelim ve önermelerinden damıtılarak; yalıtılmış birey, normatif ilkelerin evrenselliği, bağlam ötesi akıl yürütme gibi analitik-normatif teorileştirme tarzına karşı geliştirilmiştir. Nitekim Walzer'ın bağlamsal ve çoğulcu, MacIntyre'ın erdem etiği, Charles Taylor'un fenomenolojik perspektifinde kendilerine özgü bir şekilde kıta felsefesinin belirli düşünce çizgileri (örn. hermönetik), isimleri (örn. Hegel) ve yönelimleri (örn. dilin kuruculuğu) etkili olmuştur. Ayrıca çağdaş cumhuriyetçilik tahakkümsüzlük olarak özgürlük, vatandaşlık erdemi, katılım, kamusal ve bağlamsalcı yöntem bilim görüşleriyle komüniteryan ve liberal duyarlılıklar ile analitik ve kıta gündeminin/tarzının özgün bir yorumunu sunmuştur (Laborde&Maynor; 2008). Seyla Benhabib, Thomas McCarthy, Iris Young gibi yazarlar, Frankfurt Okulu ve postyapısalcılığın ilişimsel eylem, müzakereci siyaset, kimlik/farklılık, öznenin bilgi-iktidar bağlamında kuruluşunu vb. başlıklardaki iddia ve düşüncelerini liberalizm, komüniteryanizm ve feminizm arasındaki tartışmalara taşımışlardır. Connolly (2006) de 1970lerden itibaren normatif siyaset teorisine paralel bir şekilde H. Gadamer, J. Habermas, H. Marcuse, T. Adorno ve M. Horkheimer'ın eleştirel teorisi ile bu düşünce çizgilerinin Kant, Hegel, Marx, Heidegger ve Nietzsche ile bağlantısının Amerikan akademisinde görünürlük kazandığını belirtmektedir. Gerçekten de Connolly'ın Amerikan çoğulcu geleneği ve analitik perspektifi ile başlayıp Nietzsche ve Foucault'ın etkisiyle dönüşüme uğrayan kendi siyaset felsefesi de buna şahitlik eder (Chambers ve Carver 2008).

Analitik-normatif siyaset teorisinin bu diyalog ve etkileşimi, siyaset teorisi disiplininde kıta felsefesi yönelimli teorik akıl yürütmenin önemine işaret eder (Pettit, 2007; West, 2007). Aslında kıta felsefesinin bir disiplin olarak siyaset teorisine katkısı, yeni bir durum değil, en azından yukarıda anılan Amerikan akademisinde siyaset felsefesine dönük karamsar değerlendirmelerin yapıldığı 1950 ve 60'lara kadar gitmektedir (Browning, 2016). Nitekim pek çok yazar, çağdaş siyaset teorisinin Amerikan analitik-empiri-

rik yaklaşım merkezli çerçevelenmesine bu zengin birikime atıfta bulunarak karşı çıkar. Buna göre Rawls'ın *Bir Adalet Teorisi*'yle yeniden canlandırıldığı varsayılan siyaset teorisi/felsefesi, aslında aynı tarihlerde güncelliğini hâlâ koruyan önemli ve etkili çalışmaları üretmekteydi. L. Strauss'ın geleneksel siyaset felsefesini ihya çabası, Hannah Arendt'in çoğulluk, kamusal ve eyleme özel bir yer verdiği siyasal önceliği perspektifi, Adorno ve Horkheimer'in araçsal akıl ile kapitalizm, egemen-devlet, kültür endüstrisi, otoriterizm arasındaki ilişkiye dayalı eleştirel teorisi hemen ilk akla gelen örneklerdir. Dahası Voegelin, Volin, Hayek, Althusser, Oakeshott, Berlin gibi farklı düşünce çizgilerinden yazarların siyaset teorisinin gündem ve meselelerine kendilerine özgü metodolojik ve kavramsal katkıları not edilmelidir (Parekh, 2000). Ayrıca 1960 sonrası Fransız felsefesindeki yapısalcılık, fenomenoloji, hermönetik ve varoluşçuluk doğrultusundaki yoğun tartışmaların ürettiği etik ve siyaset teorisi birikimi özellikle anılmalıdır (Gutting, 2020).

Kıta felsefesi muhtelif düşünce çizgilerini ve yönelimlerini içinde barındıran şemsiye bir adlandırma olarak düşünülebilir (West, 1998; Braidotti, 2010; Bevir ve Rhodes, 2016). Hermönetik, varoluşçuluk, fenomenoloji, Batı Marksizmi yapısalcılık-postyapısalcılık ve psikanalitik düşünce hatları, analitik-normatif teorileştirmeden farklılaşan felsefi, metodolojik ve tematik karakteristiğiyle siyasetin teorik akıl yürütmesine özgün yaklaşımlar sunar. Aydınlanmanın rasyonalizm, akıl, özne ve bilim anlayışına şüphe tümü tarafından belli ölçüde ve muhtelif yorumlar şeklinde paylaşılır. Düşüncenin tarihsel-kültürel bağlama yerleşikliği, dilin düşünceyi kurucu yeri, bilgi-bilimin değer, çıkar ve iktidar bağı, değer ve hakikatin söylemsel kuruluşu, perspektif ve söylemlerin göreceliği, tarihi-toplumsal varlığın tikelliği vb. bazı temel kabul ve iddiaları arasındadır. Bu teorik akıl yürütme ve araştırma etkinliği değer-bağımlı, tarihsel, söylemsel ve varoluşsal özellikler taşır. Anlama-yorum, normatif eleştiri, yapıbozum, soykütüksel soruşturma, sorsallaştırma gibi teorik yönelim ve düşünme biçimlerini kullanır. 1990 sonrası siyaset teorisi disiplini, bu çerçevede, örneğin postyapısalcılık, psikanalitik ve eleştirel teori geleneğinin etkisinde gelişen zengin bir gündeme kavuşur (Howarth, 2013; Stavrakakis, 2019; Rush, 2004; Devenney, 2004). J. Habermas'ın söylem etiği ve müzakereci siyaseti, A. Honneth'in tanınma teorisi, E. Laclau ve C. Mouffe'un hegemonik siyaset ve radikal demokrasisi, William Connolly'nin agonistik demokrasi ve çoğullaştırma ethosu ilk akla gelen örneklerdir. Sonuçta bu düşünce hattı özne, düşünce ve ahlakın

söylemsel oluşumu; kimlik/farklılığın karşılıklı kurulumu, siyasal olanın öz-nelerarası ve olumsal karakteri ile agonizm, tartışma, özdeşim, angajman ve tanınmayla icrası, iktidarın özne/kimlik kuruculuğu, benliğin psikososyal oluşumu, beden siyaseti vb. pek çok iddia, mesele ve fikri, siyaset teorisinin gündemine taşımıştır.

Postkolonyal, karşılaştırmalı ve çokkültürlü siyaset teorisinin, bu analitik ve kıta yönelimleriyle ilişki içinde ama aynı zamanda bu çerçevelenimin ötesine geçme kaygısıyla özgün bir düşünce hattı için imkânlar taşıdığı söylenebilir. 1990 sonrası dünyanın etik kültürel sorunlarıyla doğrudan bağlantılı bu yaklaşımlar, siyaset teorisinin felsefi-metodolojik yapısının kültürel-tikel karakteristiğini, bir başka deyişle Batı-merkezliliğini, kendilerine özgü bir şekilde sorunsallaştırırlar. Postkolonyalizm küresel modernitenin düşünsel, kültürel ve kurumsal oluşumunda Batının Batı-dışı toplumlarla eşitsizlik, dışlama, tahakküm ve ırksal/dini ayrıma dayalı kolonyal ilişkisinin kurucu yerine dikkat çeker. Siyasal düşüncenin ve dolayısıyla sivil toplum, devlet, mülkiyet gibi temel kavramlarının bu eşitsiz güç ilişkisi dolayımında oluştuğunu; kolonyal farklılığın bu bağlam içindeki yerini saptayıp teorileştirmek gerektiğini savunur. Tarihin öznesi, bilgi ve değer ölçütü varsayılan Avrupa'nın taşralaştırılarak kolonyal özneliğin kendi somut yaşam dünyalarını dikkate alan siyasal teorik bir yönelimi temsil eder (Chakrabarty, 2000). Batı-dışı gelenekleri, kültürel ve düşünsel birikimleriyle siyaset teorisine dahil etme çabası karşılaştırmalı siyaset teorisinin de başlıca gündemidir. Kültürel farkı disiplinin temel sorunsalı gören bu perspektif, kültürleri siyaset teorisi için anlamlı bütün kaynak, birikim ve imkânlarıyla karşılaştırmalı bir biçimde çalışmaya davet eder. Batı-dışı öznelliklerin kendi felsefi-teorik ve tarihi-toplumsal karakteristiklerini içerden anlamaya ve bu anlayış ve yorumlamanın siyaset teorisinin disipliner yapısı için değer ve katkısına vurgu yaparlar (Dallmayr, 2010; Godrej, 2009; Ackerly&Baipai, 2017). Diğer taraftan Parekh (2000; 2000), kültürel çeşitliliğin ve çoğulluğun siyaset teorisini insanın kültüre yerleşikliği, kültürel çeşitliliğin kaçınılmazlığı ile her kültürün kendi içinde muhtelif yorum ve biçiminin bulunması görüşleri üzerine bina eder. Her toplum ve kültürün kendi tikelliği/farklılığı ile farklı kültürlerle etkileşim ve diyalog içinde şekillenen “evrensellik durumunu” birleştirir. Kültürel çoğulluk temelli bu evrensellik fikri, kültürler arasında eleştirel bir diyaloga dayanır; her bir kültürün kendi yorum, duyarlılık ve uygulamasıyla “insan varoluşunun ortak koşullarının asgari düzenleyici

ilkelerine ulaşabilir” (Parekh, 2000, 249). Bu kültürel çoğulcu perspektif, siyasal düşünüşün karmaşık ve çoğul biçimlerine duyarlılık kazandırır, kültürel homojenlik temelindeki siyasal akıl yürütmeye karşı uyarır, belirli bir yerde konumlanmış bakışın kendisini başkası aracılığıyla görme imkânı sunar ve insanlık durumunun evrensel koşulları ve ahlakiliğinin asgari zeminine farklı kültürlerin katkısını tanıır. Kültürlerarası bir şekilde kavramsal, yöntemsel ve sorunsal yapısı oluşmuş bir siyaset teorisi ise günümüzün ciddi ahlaki-siyasi sorun ve meseleleriyle yüzleşerek güncelliğini ve meşruiyetini koruyabilecektir.

SIYASET TEORİSİNİN GÜNCEL DURUMU

1990 sonrası siyaset teorisi disiplinde felsefi-kavramsal ve sorunsal boyutlarıyla çoğulluk, çeşitlilik ve farklılık teması önemli bir yerde durur. 1970 ve 80lerdeki sosyal ve siyasal hareketlerin birikimi, aydınlanma-modernite eleştirileri, küreselleşme ile soğuk savaşın sona ermesinin yarattığı bir geçiş ve dönüşüm ikliminde dini, kültürel, etnik, toplumsal cinsiyet vb. kategorilere dayalı tikel kimlikler ve farklılıklar, siyasal düşüncenin ve kamusal tartışmanın merkezine yerleşir (O’Sullivan, 2000). Düşünce gelenekleri ve teorik yönelimler ile disiplinin mesele-sorun gündeminin kilit bir başlığı olarak etraflıca tartışılmış, muhtelif görüş ve yorumların şekillendirdiği, zaman içinde evrilen ve dönüşen geniş bir dağarcık ve birikime temel oluşturmuştur. Liberal siyaset teorisi, siyasal-kamusal alandaki çoğul dünya görüşleri ve yaşam tarzlarını ya liberal etik ve ahlaki ilkeler altında yahut da belirli bir ahlaki-iyi yaşam nosyonundan bağımsız siyasal bir adalet fikri temelinde değerlendirir. Liberal yaklaşım tikel kimlikleri, siyasal yaşamın bir olgusu olarak görmesine rağmen farklılığı ve çoğulluğu yaratan felsefi-ahlaki arkaplan ve sosyo-kültürel bağlamlarının yerini ve anlamını takdir ederek incelemesine girişmez. Nitekim William Connolly (1995) tam da ihmal edilen bu onto-siyasal temellerin kimlik/farklılık oluşumundaki kurucu yerine vurgu yapar ve belirli bir kimliğin sabitlenip öncelenmediği bir çoğullaştırma ethosunun önemini savunur. Siyasal kimliklerin ideolojik, etik ve sosyal bağlamını sorun edinen postyapısalcı ve psikanalitik yaklaşımlar, kapsamlı muhtevaya sahip olduklarını düşündükleri kimlik/farklılığın siyasetini ortaya koymaya çalışır. Siyasal özneliğin ve kimliğin her türlü sabit, değişmez, özcü açıklamasına karşı çıkarken olumsal, ilişkisel, söylemsel oluşumuna özellikle dikkat çekerler. Siyasal düzenin muhtelif kimlikler arasındaki bir

hegemonik ilişkiyle kurulduğunu göstermeye çalışırlar (Laclau, 2012; 2015; Howarth, 2013). Hatta kimliklerin çoğul karakteri daimi bir oluş fikrini ve siyasetini gündeme taşır (Braidotti, 2011; Connolly, 2011). Diğer taraftan Benhabib (1992) ve Honneth (2007) gibi eleştirel teorinin üçüncü neslinden gelen düşünürler, daimi bir olumsuzlamanın yaratacağı normatif açığa ve somut-bağlamdan kopuk ideal teorinin soyut ve biçimsel sınırlarının altını çizerler. Ayrıca toplulukçuların kimliklerin tikel değerine özel vurgusuna, ahlaki göreceliğe ve eleştiriye kapalı baskıcı-dışlayıcı siyasete yol açabileceği endişesiyle mesafelidirler. Somut ve tikel özne ile benlik ve kimliklerin özerklik koşulları için (ki siyasetin normatif ilkesi budur) iletişimsel, söylemsel ve öznelerarası geliştirilmiş evrensel ahlaki ilkelerin (saygı ve eşitlik gibi) önemine dikkat çekerler. Siyasal kimlik ve öznelerin varlık ve iddialarının söylemsel veya tanınma arayışında açığa çıkan ahlaki gramerinin rasyonel yeniden inşası ile ilgilenirler. Evrensel ve tikel, soyut ve somut, genel ve bağlamsal, ahlaki ve etik, bireysel ve kolektif, içkin ve aşkın arasında kendilerine özgü kurdukları ilişki doğrultusunda çoğulluk ve farklılığın sosyo-politik ve ahlaki-normatif imkân koşullarını anlamaya yoğunlaşmışlardır.

Çoğulluk ve kimlik/farklılık teması, sadece siyaset teorileri ve yaklaşımlarının değil aynı zamanda çağdaş siyaset düşüncesinin adalet, demokrasi, vatandaşlık gibi belli başlı kavram, sorun ve konularının da odağını oluşturur. Öyle ki siyasetin doğası ve siyasal topluluğun ulusal ve küresel bağlamını da yeniden düşünmeye zorlar. Adalet, artık belirli bir siyasal topluluğun eşit bireyleri arasındaki refah, olanak, hak ve statülerin eşit paylaşımının genel geçer normatif ilkelerinin ötesinde farklı düzlemlerdeki sosyal ilişkilerde deneyimlenen ve aidiyet çevrelerinde yaşanan anlam ve değerlerin çoğulcu kavrayışında temellendirilmektedir (Miller, 1999; Walzer 1983). Dahası toplumsal cinsiyet ve tanınma temelli yaklaşımlarda gördüğümüz gibi bu sosyolojik bağlam, tikel kimlik/farklılık ilişkisinin etik ve siyasal inşa ve müzakere doğrultusunda yeniden tanımlanmaktadır. Benzer şekilde demokrasi teorisi bu dönemde geleneksel temsil ve katılım sorununu müzakere, çoğullaştırma, agonizm gibi perspektifler aracılığıyla kimlik/farklılığa açarak normatif, prosedürel ve kurumsal cevaplar etrafında büyük bir literatür üretmiştir (Benhabib, 1996; Fraser&Honneth, 2003). Keza vatandaşlık tartışmaları toplumsal cinsiyet, kültürel kimlik ve etnik farklılık vb. unsurları dikkate alarak yekpare ulusal vatandaşlık fikrini çeşitli yönlerden gözden geçirmiş ve katmanlı, kozmopolitan, çokkültürlü, yeşil vb. kavram-

sallaştırmalar teklif etmiştir. Nihayet çokkültürcülüğün bu çerçevede siyasal teorinin kavramsal dağarcığı ve normatif-felsefi kabullerini kapsamlı bir şekilde yeniden düşünen zengin bir literatür ve çalışma alanı olarak belirmesi, disiplinin bu özgün sorunsal-tema odağını özellikle teyit eder (Laden ve Owen, 2007; Parekh, 2000).

Çağdaş siyaset teorisinin felsefi-metodolojik yapısının tanımlayıcı özelliklerinden biri, akıl ve öznenin aşkın kavrayışının ve metafizik yüklü anlayışlarının güçlü eleştirilere uğraması ve büyük ölçüde terk edilmesidir. Akıl, insan, ahlak vb. kavramların dil, tarih, kültür gibi bağlamlar içinde tikel, somut ve çoğul biçim ve yorumlarda şekillendiği görüşü, bu dönemde yaygınlık kazanmıştır. Şüphesiz siyasal teorik çizgiler, bu konuda kendilerine özgü açıklama ve gerekçelendirmelerle farklılaşırlar. Liberal ve eleştirel teorisyenler, bilgi ve ahlak iddiaları için inşacı ve prosedürel bir gerekçelendirmeyle geçerliliklerini korumaya çalışırken postyapısalcı yönelim iktidar, kurum, pratik ve normların belirli bir terkiğini sağlayan söylemsel yapılar içindeki olumsal şekillenişlerini ortaya koyarlar. Çağdaş dönemde siyasal düşünüşün dayanakları olarak temellerin (*foundations*) yeri, anlamı ve önemi ile ilgili yürütülen tartışmalar bu anlamda dikkate değerdir. Temeller, belirli ilke, kabul, öncülün belirleyici ve kurucu kabul edilmesiyle bir teorisinin tutarlı, anlamlı, açıklayıcı ve bütünlüklü olmasını sağlayan ilk ilkeler, metafizik, kapsamlı dünya görüşleri, nihai varsayımlar, ön anlayışlar şeklinde düşünülebilir. Vincent (2007) çağdaş siyaset teorisinde üç tür temelcilik yorumundan bahseder. İlki, empirik ve normatif yaklaşımda görülen kapsamlı, güçlü ve sistematik temelciliktir; İkincisi belirli bir kapsamlı anlayışa yaslanmadan temel kategorilerin geçerliliklerini kendilerinden aldığı içkin anlayış ve üçüncüsü ise rasyonel argümanın ve analitik açıklamaların mantıksal yapısını vurgulayan anlayıştır. Marchart (2007) ise bazı postmodern, postyapısalcı ve pragmatik yaklaşımın temsil ettiği bütünüyle temelcilik karşıtı bir yönelimle temelleri zorunlu ama olumsal kabul eden temelcilik sonrası (*post-foundational*) bir siyasal düşünceyi ayrıştırarak tartışmaya katkıda bulunur. Dolayısıyla temeller, sabit ve genel, törpülenmiş ve diyalojik, güçlü ve çoğul, zorunlu ama imkânsız ve olumsal vb. şekillerde siyasetin teorik akıl yürütmesinin temel yapısı, yöntemi ve normatif yönünü tayin etmektedir. Siyasal açıklama, eleştiri, yargı ve yorumlamada temellerin yeri ve anlamı, son yıllarda siyasal ontoloji başlığı altında da gündeme gelir. Buna göre siyasetin teori ve pratiği belirli ontolojik yükler doğrultusunda edindiği temel

dayanak, karakteristik ve mimarisıyla kendine özgü bir şekilde biçimlenir. Ölümlülük, sonluluk, dilsel varlık olma, bireyin veya toplumun önceliği, insan yaşamının kırılğanlığı, toplumun imkânsızlığı, kimliklerin ilişkiselliği gibi ontolojik kabul, öncül, anlayış ve değerlerin siyasal düşünüş ve pratiğimizdeki kurucu yerinin altı çizilir. Siyasete dair bilgi iddiaları, bu iddiaların nasıl oluşturulduğu ve uygulamaya aktarıldığının ancak bu şekilde ontolojik biçimlenişlerin bir soruşturmasıyla hakkıyla anlaşılabilceği dile getirilir. Bu yüzden White (2000) ve Connolly (1995) gibi teorisyenler siyasal teorilerin açık veya değil sahip oldukları ontolojik yapılarının teorik akıl yürütmenin ve soruşturmanın merkezinde olması gerektiğini ileri sürer ve bir ontolojik dönüşten söz ederler.

Siyaset teorisi disiplininin çağdaş gündeminde bir diğer önemli başlık, küresellik ve kozmopolitan tahayyüldür. Siyasal düşüncenin metodolojik ulusçu yapısının küreselleşme koşullarında siyaseti anlama ve teorileştirme çabasında yetersiz kaldığı görüşü, güçlü ve yaygın bir şekilde vurgulanmaya başlanmıştır. Buna göre siyaset teorisinin adalet, demokrasi, vatandaşlık gibi temel kavramları geleneksel olarak bütünlüklü ve kapalı bir ulusal toplum fikri temelinde tanımlandığı için küreselleşmenin sosyo-kültürel içiçelik, iletişim ve bağlantılılık koşullarında kozmopolitan bir bilinç ve siyasallığa tercüme ihtiyacı duymaktadır. İnsanlık yaşam dünyasının maddi ve sosyo-kültürel koşullarının ortak varoluşsal zeminini daha fazla fark ederken salgın, iklim değişimi, nükleer savaş gibi küresel sorunlar, riskler ve tehditlerle birlikte yüzleşiyorsa; siyaset, norm, kurum, pratik ve faillik gibi bütün kurucu yönleriyle birlikte kozmopolitan bir perspektiften yeniden düşünülmelidir. Nitekim Ulrich Beck (2004) insan ve toplum bilimleri için kozmopolitan bir çerçeve manifestosu ilan ederken çağdaş siyaset teorisinin önemli isimleri kozmopolitan kamusalılık, adalet, vatandaşlık ve demokrasi kavramsallaştırmaları geliştirmişlerdir (Held, 2010; Archibugi, 2008). Siyasetin çağdaş zamanların koşulları doğrultusunda yapılan kozmopolitan kavramsallaştırması da tartışmadan muaf değildir. Kozmopolitan siyasetin liberal düşünce birikimi ve mevcut hukuki-siyasi kurumlara bağlılığını eleştirenler, kozmopolitanlığı bir süreç olarak görüp siyasallaştırmayı; çoğul müzakere, yorum ve öğrenmeye açık bir şekilde anlamayı savunmuşlardır (Benhabib, 2006; Fraser, 2010). Böylece kozmopolitan tavır, cari siyasal anlayış, kurum ve pratikleri sorunsallaştırırken siyasetin normatif ve kurumsal yapısının yeniden inşasıyla ilişkilendirilmiştir. Postkolonyal yaklaşım ise kozmopolitan

siyasal muhayyileyi eşitsizlik, dışlanma, tahakküme maruz kalmış tikel, yerel ve farklılığın deneyim ve öznelliklerin siyasal teorik kavramsallaştırması açısından yorumlamıştır (Braidotti vd., 2013; Pollock vd., 2000). Çoğul kozmopolitanizm fikri, 1990 sonrası küreselleşen dünyadaki kültürel çeşitlilik sorununun siyaset teorisi için bilgi bilimsel, yöntemsel ve etik-siyasi meydan okumalar yarattığı kanaatinden hareketle dile getirilen karşılaştırmalı siyaset teorisi teklifiyle de kesişir. Siyaset teorisinin cari kimliğinin batı-merkezli yapısının; batı-dışı gelenek, deneyim ve öznelliklere açılması gerektiğini savunan bu literatür, kültürler arası diyalog, çekişme, farklılık ve müzakereyi içeren bir karşılaştırmalı perspektifin siyaset teorisinin dargörüşlü, tikel, taraflı ve hegemonik yönlerini aşmaya imkân tanıyacağını ileri sürer (Dallmayr, 2010; Shapcott, 2020). Bu çerçevede siyaset teorisinin kozmopolitan ve karşılaştırmalı bir perspektif aracılığıyla yeniden kurulduğu ölçüde çağdaş dünyadaki etik-siyasal sorunlarla yüzleşebilecek bir yapıya kavuşacağı savunulmaktadır.

Son olarak iletişim teknolojileri, sanal ağlar, sosyal medya ve dijital mecraların siyasetin tüm süreç, konu, pratik ve normları üzerindeki dönüştürücü etkisine dikkat çekilmelidir. Direniş ve muhalefetin şekillenmesi, kamusal politika ve söylem oluşumu, hak ve özgürlük taleplerinin ifadesi, kültürel ve sembolik temsillerin üretimi, kimlikler arası etkileşim gibi siyasal alandaki düşünceler, değerler, anlayışlar artık söz konusu iletişim mecraları aracılığıyla şekillenmektedir. Nitekim son on yılda Arap Baharından “BlacklivesMatter” ve “MeToo” hareketine pek çok kitlesel örgütlenme, muhalefet ve dijital/siber aktivizm bu bağlam içinde ortaya çıkmış; kendine özgü içerik, söylem ve sonuçlar üretmiştir. Seçimler (en bilinen tartışmalı örneği 2016 Amerikan seçimleri), demokratik işleyiş, vatandaşlık uygulamaları ve yönetim gibi cari siyasal süreçler de yeni iletişim kanallarının imkânlarıyla ve bağlamı içinde yürütülmektedir. Ayrıca çağdaş zamanların başlıca siyasal sorunlarından popülizm, yabancı karşıtlığı, dışlayıcı ve ayrımcı söylem ve uygulamalar, sosyal medya ve dijital mecralardaki etkileşim, temsil ve diyalog sayesinde güç kazanıp yaygınlaşmaktadır. Hatta bu şekilde kendine özgü vatandaşlık ve demokrasi kavrayışlarına ve pratiklerine yol açmaktadır (White, 2017). Bağlantılılık, hız, büyük veri, yapay zeka gibi çıktıları ile birlikte siyaset araştırmalarının geleneksel teorik ve kavramsal birikimine bir meydan okuma olarak belirirken yeni düşünüş biçimi ve yöntemlerini gerekli kılmaktadır (krş. Connolly, 2011).

Söz konusu kanal ve mecraların siyasallığımız üzerindeki artan bu etkisi, farklılaşan değerlendirmeleri beraberinde getirmiştir. Bir görüş, bilgiye erişimin ve iletişimin kolaylaşp yaygınlaşmasının bireyler ve toplumlar arası etkileşim, anlayış ve diyalogu güçlendireceği, kamusal ve siyasal fikir oluşumuna ve dolayısıyla demokratik irade oluşumuna katkıda bulunacağı, yasa yapım sürecini daha açık ve katılımcı, iktidarın denetimi ve seçimlere katılımı etkin kılacağı, hak ve özgürlük arayışını muhtelif şekillerde destekleyeceğini düşünmektedir. Diğer görüş ise piyasa ve kapitalizmle organik ilişkisi ile teknokrasiyi ve iktidarı güçlendirme ihtimaline atıfla güvenlik, refah, eşitlik ve demokrasi açısından taşıdığı risk ve tehlikelere işaret etmektedir. Bu yeni iletişim mecraları ve teknolojileri aracılığıyla ulaşılabilen veri ve bilgilerin şirketler, resmi kurumlar, bireyler gibi aktörlerin suistimaline açıklığının, sadece siyasallığımız değil bireysel ve toplumsal yaşamımız için de devasa sorunlar yaratabileceği iddia edilmektedir. Hâlihazırda zaman, mekan, hakikat, vatandaşlık, kimlik gibi siyasal düşünüşümüzün kavramsal-felsefî birikimine meydan okuyan bu başlık, henüz yeterince konu edildiği söylenemese de, siyaset teorisi disiplininin önümüzdeki yıllarda başlıca gündem maddesinden birini oluşturacaktır.

KİTABIN YAPISI

Bu kitap siyaset teorisinin güncel durumunu konu edinmektedir. Siyasete ilişkin teorik ve felsefi araştırma ve çalışmaların son yirmi otuz yıldaki görünümünü tesbit edip incelemektedir. Bu incelemeyi çağdaş siyasal düşüncenin, belli başlı teori ve yaklaşımlar, kavram ve konular ile sorun ve tartışmalarını odağına alarak yapmaktadır. Günümüzde siyasal uygulama, fikir, anlayış, tutum ve düşüncelerin, hangi kavramsal/analitik çerçeveler ve teorik/felsefi açıklamalar ve yorumlar aracılığıyla bilimsel araştırmaya tabi tutulduğuna odaklanmaktadır. Bu şekilde siyaset teorisi disiplininin araştırma konusu, belli başlı meseleleri, çalışma yöntemi gibi başlıklardaki tartışma, birikim ve literatürünü gözden geçirip soruşturmaktadır. Bu soruşturma, disiplinin araştırma gündemi ve teorik yaklaşımlarını tanıtip açıklamaya çalışmanın yanı sıra her bir bölümün kendine özgü yapısı uyarınca bir değerlendirme ve yorumlama çabası şeklinde de yürütölmeye çalışılmıştır.

Kitaptaki bölümler, üç başlık altında toplanmıştır. Kitabın ilk kısmında, siyaset araştırmalarını belirli sorun ve konu alanlarına odaklanarak görece bütünlüklü bir kavramsal çerçeve içinde yürüten teori ve yaklaşımlar

incelenmektedir. Burada günümüzde siyaset teorisi disiplinindeki ana felsefi yönelimleri ve düşünce hatlarını temsil eden liberalizm, komüniteryanizm, postyapısalcılık, eleştirel teori ve postmarksizme yer verilmiştir. Bu yaklaşımlardan liberalizm, postmarksizm ve eleştirel teori, modernite bağlamında uzun bir tarihsel ve entelektüel sürekliliğe sahip düşünce çizgilerinin çağdaş zamanlar için yeniden yorumlanmasını ve güncel biçimlerini temsil etmektedir. Postyapısalcılık bu tür siyasal düşünce geleneklerinin 20. yüzyıldaki güçlü eleştirilerine dayanarak disiplinde etkili ve belirleyici bir yer kazanmış görece yeni yönelimlerden biri olarak seçilmiştir. Komüniteryanizm ise tarihsel sürekliliğe sahip bir düşünce geleneği değilse de tarihsel birikimin önemli isim ve felsefi gündeminden çağdaş sorun ve teorik yönelimlerin eleştirisi için yararlanan önemli bir perspektif olduğu için dahil edilmiştir. Bu kısımdaki başlıkların seçimindeki temel ölçüt, disiplin içindeki belli başlı teorik ve düşünsel ana hatları temsil etmeleridir.

İkinci kısım, demokrasi, vatandaşlık, adalet, toplumsal cinsiyet ve ideoloji gibi siyaset teorisinin anahtar kavramları ile önemli konu başlıklarını içermektedir. Siyasal gerçekliğin başlıca sorun ve meselelerini kendisi aracılığıyla teorik araştırmaya tabi tuttuğumuz kavramsal birikime dikkat kesilmektedir. Hem vatandaşlık, demokrasi gibi modern dönem siyaset düşüncesinin başlangıcından itibaren ana konusunu oluşturan kavramsal dağarcık hem de adalet ve toplumsal cinsiyet gibi son dönem tartışmalarının etrafında yapıldığı görece yeni kavramlar bu kısımda sistematik bir incelemeye tabi tutulmaktadır. Siyasetin teorik çizgilerini kendileri aracılığıyla görmemizi sağlayan bu kavramsal ve tematik dağarcık, aynı zamanda, çağdaş siyasal dünyayı mesele, sorun ve gerilimleriyle birlikte anlama çabasında kilit önemdedir.

Üçüncü kısım ise siyaset teorisinin çağdaş araştırma gündemini oluşturan bir dizi sorunsal ve tartışmayı ele almaktadır. Cumhuriyetçilik, kozmopolitanizm, karşılaştırmalı siyaset teorisi ve popülizm bölümlerinden oluşmaktadır. Çağdaş siyasal düşüncenin felsefi ve metodolojik yapısının ve sorunsal/tematik gündeminin nitelik, imkân ve sınırlarını konu edinen bazı yorum ve yönelimleri tanıtarak eleştirel değerlendirmeler yapmaktadır. Bu kısımdaki bölümler disiplinin kimliğini ve araştırma gündemini sorun-sallaştıran, farklı felsefi-normatif kaynak ve yöntembilimsel katkıların izini süren veya yeni önemli sorun ve tartışmaları önplana çıkaran başlıklardan oluşmaktadır.

Şüphesiz her kısma eklenecek daha başka teoriler, kavramlar, konular ve tartışmalar bulunmaktadır. Dahil edilemeyen başlıklar, siyaset teorisinin güncel disiplinler durumunu anlamak için hayati önem de taşır. Ayrıca, siyaset teorisinin son döneminin belirgin özelliklerinden biri zengin bir teorik birikim ve görünüm sunmasıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi teorik ve metodolojik ayrışma ve farklılaşma, disiplinin son döneminde özellikle önplana çıkmıştır. Bu bakımdan kitabın bölümlerinin yeterince tüketici ve kapsayıcı olmadığını baştan kabul ediyoruz. Önemli bazı başlıklar ne yazık ki dahil edilememiştir. Örneğin iktidar, devlet, kimlik ve milliyetçilik gibi siyasal düşüncenin bazı önemli kavram ve konuları başlı başına bir bölümün odağında yer almamaktadır. Yine postkolonyal ve psikanalitik yaklaşımın siyaset teorisine özgün katkısını değerlendiren bölümlere yer verilemedi. Ayrıca kitabımızda siyaset teorisinin felsefi-metodolojik meselelerini inceleyen, sosyal bilim felsefelerinin imkân ve kısıtlarını siyaset açısından değerlendiren bağımsız bölümler de bulunmamaktadır. Ne var ki tüm bu eksiklik ve kısıtlar, keyfi gerekçelerden değil teknik ve içerik ile ilgili bazı faktörlerden kaynaklanmıştır. Sonuç olarak her kitap gibi bu çalışma da belli sınırlar içinde kalarak içeriğini ve yapısını belirlemek zorunda kalmıştır. Bu noktada tek tesellimiz, çalışmamızın eksiklerini giderecek yeni ve ileri çalışmalarını teşvik etmesidir.

BÖLÜMLERİN İÇERİĞİ

Liberalizm başlıklı bölümde Ömer Taşgetiren, liberal siyaset düşüncesinin çağdaş dönemde tartışma gündemini çoğulculuk sorununun oluşturduğunu tesbit edip bu sorun etrafında otonom birey ve tolerans temelli olmak üzere ayrışan iki yoruma odaklanmaktadır. İlk yorum liberalizmin amacının, bireyin otonomisini temin etmek olduğunu ileri sürer. Buna göre bireyler seçim özgürlüğüne ve kendi iyi yaşam anlayışlarına uygun yaşama hakkına sahiptir. Bu yüzden siyasal yaşam ve kurumsal yapı, bireysel özerklik temel normatif ilke alınarak düzenlenmelidir. Tolerans yaklaşımı, siyasal alanda farklı yaşam tarzı ve dünya görüşlerinin varlığını kendinden önemli kabul eder ve liberal ilkeleri bu doğrultuda değerlendirir. Her iki görüşü, Taşgetiren, Kymlicka, Rawls, Kukathas, Galston gibi önemli isimler ve eleştirilerine yer vererek ele almakta; din eğitimi gibi somut örnekler çerçevesinde somutlaştırarak tartışmaktadır.

Komüniteryanizm: Cemaatçi Siyaset Felsefesi başlıklı bölümde Ahmet Okumuş, 1980lerde özellikle Amerikan akademisinde liberalizmin güçlü bir eleştirisi olarak belirginleşen komüniteryan yaklaşımı ele almaktadır. Okumuş, öncelikle komüniteryanizmin nasıl bir düşünce çizgisi olduğuna ve bu sıfatla hangi düşünürlerin kastedildiğine açıklık getiriyor. “Ayırt edilebilir iddialar kümesi” ve “normatif siyaset felsefesinin içinde bir düşünce çizgisi” olarak gördüğü komüniteryanizmi, benlik, ahlak, iyi ve eleştirinin topluluk yaşamına yerleşikliği iddialarını odağına alarak detaylıca inceleyip eleştirel bir şekilde tartışıyor. Komüniteryan siyaset düşüncesinin bu temel yönelim ve temalarının, siyaset felsefesi alanındaki muhtelif yorumlarla kesişen yapısını vurgularken aynı zamanda geçerlilik ve anlamları üzerinde dikkatli değerlendirmelere ve tartışmalara davet ediyor. Bu davetin, tikel topluluk bağlarının siyaset için belirleyici olduğu Türkiye özelindeki önemini ayrıca altını çiziyor.

Üçüncü bölüm Elif Madakbaş Güleler’in yazdığı Eleştirel Teori başlığını taşıyor. Frankfurt Okulu eleştirel teorinin çağdaş siyaset teorisine katkısını tartışıyor. Güleler, Frankfurt Okulunun ilk ve ikinci nesline değinerek eleştirel teorinin temel bazı tema ve kavramlarını saptayarak başlıyor. Makalesinde asıl Jürgen Habermas’a ve onun düşüncesiyle etkileşim içinde kendi eleştirel siyaset teorilerini geliştiren S. Benhabib, T. McCarthy, J. Bohman, Nancy Fraser, Axel Honneth, R. Forst gibi çağdaş dönem isimlerine odaklanıyor. Bu isimlerin, Habermas’ın iletişimsel eylem ile söylem teorisi ve müzakereci siyaset fikriyle nasıl irtibatlandıklarını ve eleştirel teorinin gündemi içinde kalarak kendilerine özgü argümanları ve yorumlarını, feminizm, pragmatizm, postyapısalcılık gibi düşünce çizgileriyle yüzleşerek nasıl geliştirdiklerini etraflıca tartışıyor. Güleler söz konusu düşünürlerin Habermas’la birlikte ve onun ötesinde kamusalılık, sınıf, kimlik, kültür, gerekçelendirme, çoğulculuk, toplumsal cinsiyet, kozmopolitanizm, demokrasi ve adalet başlıklarında çağdaş siyaset teorisine özgün katkılarının altını çiziyor.

Postyapısalcılık bölümünde Aslı Çalkıvık, belirli bir siyasal teorik yönelim ve tavır olarak tanımladığı postyapısalcı yaklaşımları, özgün yorum, tarz ve sorun gündemlerine vurgu yaparak tartışıyor. Bölüm, postyapısalcılığın nasıl anlaşılması gerektiği ve temel karakteristiğinin ne olduğu sorularını ele alarak başlıyor. Çalkıvık, postyapısalcılığı yekpare bir yaklaşım olarak görmek yerine modernitenin temsiliyet, iktidar ve özne fikrinin radikal eleştirisine odaklanan, verili düşünce ve eylem biçimlerini sorunsallaştıran bir

sınır düşünce şeklinde ele almayı öneriyor. Kant sonrası felsefi yönelimler, dilsel dönüş, yapısalcılıkla ilişkisi gibi felsefi ve tarihsel bağlamların postyapısalcı siyasal düşüncenin anlaşılmasındaki önemine dikkat çekiyor. Postyapısalcılığın siyasal teorik gündemini, temsil, iktidar ilişkileri, egemenlik ve şiddet, kimlik ve direniş, adalet ve demokrasi başlıkları altında ortaya koyuyor. Çalkıvık, nihayetinde, bir sınır düşünce olarak postyapısalcılığın mevcut siyasal düşünüşün kısıt ve gerilimlerini göstererek yerinden edişini, siyasal eleştiri ve eylemle içiçe gelişen angaje yapısını ve belirli bir siyasal tavır oluşturma imkânını irdeliyor.

Eylem Özdemir, Postmarksizm bölümünde 1960larda başlayan yeni toplumsal hareket ve siyasal muhalefetler ile Sosyalist Blok'un dağılması sonrasında Marksist siyaset düşüncesinin yeniden ele alınmasını savunan eleştirel yaklaşımları ve özellikle radikal demokratik siyaset anlayışını konu ediniyor. Marksist siyaset düşüncesindeki kriz tartışmaları, postmarksist yorumlara kaynaklık teşkil eden Marksizm eleştirileri, asıl odağını oluşturan Laclau ve Mouffe'un geliştirdiği postmarksizm ve son olarak Laclau ve Mouffe'nun projesine yönelik eleştirileri sırasıyla tartışıyor. Postmarksizm, Özdemir'e göre, "birbirinden farklı eleştirel düşünce ve söylem çerçevelerini içeren, siyasal ve entelektüel bir hat olarak anlaşılabilir". Laclau ve Mouffe'un Marksizmi güncelleme ve yeniden kurma girişimi; Gramsci, Lacancı psikanaliz ve postyapısalcılıktan beslenir, hegemonya, özne konumları/söylemsel öznellik ve toplumsal antogonizma kategorilerine dayanır ve hegemonya siyasetini içeren bir radikal demokrasi teorisi sunar. Laclau ve Mouffe'un kimlik ve öznelliklerin toplumsal ve siyasal özgürleşmesini temel alan teorileri, günümüzde pek çok muhalefet, direniş ve demokratik hareketin analizi için kullanışlı açıklamalar sunar.

Vatandaşlık bölümünde Başak İnce, tartışmalı ve bağlamsal bir kavram olarak son dönemlerde altın çağını yaşadığını belirttiği vatandaşlığı inceliyor. Öncelikle 1990 sonrasında vatandaşlığın siyasal düşünce ve kamu politikasında merkezi bir fikir olarak belirginleşmesine ve anlamına dair farklılaşan, rakip ve çoğul yorum ve açıklamalara dikkat çekiyor. Kavram, İnce'ye göre bu yüzden, anlamını tarihsel bağlamlar ve siyasal müzakereler doğrultusunda edinmektedir. Nitekim İnce vatandaşlığın baskın anlayışının tarihsel-sosyolojik eleştirileri açısından değerlendirmesini tartışmasının merkezine koyuyor. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet perspektifinden yeniden yorumlanmasına özel bir önem atfediyor. Tartışmasını, liberal ve cumhuri-

yetçi iki vatandaşlık modeliyle sürdüren İnce, bu iki modelin sırasıyla statü ile sorumluluk ve uygulama temelli açıklamalarının imkân ve sınırlarını ele alıyor. Çağdaş dönemin kültürel farklılık koşullarında bu iki modelin yetersiz kaldığını dile getirip Habermas'ın anayasal vatandaşlık modelini söz konusu yetersizlikleri demokratik değerler ve insan hakları ile kolektif kimliklerin ve farklılığın siyasal tanınmasını uzlaştıran aşabilme imkânını inceliyor.

Demokrasi başlıklı bölümünde Arda Güçler demokrasi fikrinin anlam dağarcığını, belli başlı yaklaşımlarını, temel tartışma konularını ve günümüzün özgün koşulları içindeki başlıca sorunlarını değerlendiriyor. İlk olarak “bireylerin eşit politik haklara sahip olduğu ve halk iradesinden daha üstün bir iradenin olmadığı yönetim şekli” olarak tanımladığı demokrasiyi, eşitliğin aynılık ve farklılık ile özgürlüğün negatif ve pozitif yönleri arasındaki dengede temellendiriyor. Demokrasinin neyle alakalı olduğu ve neyi/kimi temsil ettiği temel sorusuna verilmiş cevapları, dört başlık altında irdeliyor. Burada minimalist demokrasi, liberal çoğulculuk, cumhuriyetçilik ve toplumsal farklılıklar teorilerini ayrı başlıklar hâlinde inceliyor. Demokrasiyi, usul ve prosedürler açısından ele almanın önemine dikkat çeken Güçler bu çerçevede demokrasiyi verili çıkar ve tercihlerin uzlaştırılması olarak gören toplulaştırıcı, fikir ve değerlerin tartışma, gerekçelendirme ve yeniden yorumlanmasına dayalı rasyonel uzlaşma olarak açıklayan müzakereci ve husumet, çekişme, olumsuzlama şeklinde anlayan agonistik yaklaşımları tartışıyor. Son olarak ise iletişim teknolojileri, küreselleşme ve kamusal yaşamdaki cari eşitlik talepleri doğrultusunda demokrasinin yüzleştiği meydan okumaları ve sahip olduğu olanakları gözden geçiriyor.

Muhammed A. Ağcan ve Uğur Altuntaş, birlikte kaleme aldıkları bölümde adalet konusunu tartışıyor. İlk olarak adaletin çağdaş siyaset felsefesi içindeki ele alınışlarını irdeleyip kavrama dair yürütülen tartışmalardaki yaklaşımları ve temel meseleleri saptıyorlar. Adaletin teorik açıklamalarını, temsil edici olduğunu düşündükleri üç hat aracılığıyla tartışıyorlar. İlki bir siyasal topluluktaki vatandaşların etkileşim ve işbirliğinin ürettiği değer ve ürünlerin bireysel fayda, gereksinim, liyakat vb. gözetilerek paylaşımını öngören dağıtıcı adalettir. İkincisi yaygın ve baskın bir yere sahip olan dağıtıcı paradigmanın kısıt ve gerilimlerini topluluk, cinsiyet ve yapabilirlik temalarını tartışmaya dahil ederek aşmaya çalışan perspektif. Üçüncüsü ise adaletin etik-siyasal tasavvurunun gerekliliği ve önemini geniş bir teorik ve

felsefi çerçeve içinde gerekçelendiren eleştirel-demokratik yaklaşımdır. Ağcan ve Altuntaş son olarak çağdaş dönem siyaset teorisinde adaletin muhtelif kavrayışlarının genel yapısının ahlaki-normatif, felsefi-metodolojik ve etik öznellik açısından bir değerlendirmesini yapıyor.

Elif Madakbaş Gülener, toplumsal cinsiyet başlıklı bölümde cinsiyetin toplumsal olarak inşa olduğu anlayışının gelişimini ve siyaset düşüncesi içindeki yeri, anlamı ve sonuçlarını irdeliyor. Analitik bir kategori olarak ele aldığı toplumsal cinsiyeti, biyolojik cinsiyetin belirli bir kültür içinde değerler, davranışlar, söylemlerle yorumlanması ve dahi iktidar aracılığıyla siyasal bir meseleye dönüşmesi şeklinde açıklamaktadır. Bu çerçevede siyaset teorisi özelinde “toplumsal cinsiyetin kadın-erkek farklılığına odaklanan “tekil farklılıklar” olarak tartışılması boyutundan ırk ve etnisitenin de tartışmalara dahil olduğu “çoğul farklılıklar” boyutuna ve oradan da günümüzün “ilişkisel” ve “akışkan” boyutlarına” vurgu yapıyor. Gülener, toplumsal cinsiyetin siyasal kavramsallaştırmasının bu serencamını 1970 ve 1980leri bir arkaplan olarak alıp sonrasındaki dönemi onar yıllık kesitler hâlinde ve temsil edici isim ve eserlere odaklanarak tartışıyor. Feminizm ve toplumsal cinsiyet ayrımını belirginleştirirken tartışmasını feminist bir perspektifle yürüttüğünü özellikle belirtiyor.

Ali Kaya, İdeoloji bölümünde kavrama dair son dönemdeki eleştirel müdahalelerin bir tartışmasını sunuyor. Öncelikle ideolojiyi pratiklere yerleşikliğini gözardı ederek sadece fikirlerle kayıtlı ve aynı zamanda geçici, arızı ve ikincil kabul eden, doktrin olarak görüp siyasal partiler vb. özdeşleştiren ve öznel düşünceler, yanılısamalar şeklinde anlayan yaklaşımları tesbit ediyor. Bu geleneksel yaklaşımları çeşitli yönlerden sorunsallaştırarak daha kapsamlı ideoloji kavramsallaştırmaları geliştiren üç perspektif ise bölümün asıl odağını oluşturuyor. İlki, Ernesto Laclau'nun “olumsallıkları geçici ve kısmi olarak sabitleyen anlam seti” şeklindeki ideoloji yaklaşımı. İkincisi S. Zizek'in Lacancı psikanalizden hareketle ideolojilerin “yapışarak” ve “kavrayarak” öznelliklerin oluşumundaki kurucu yerine yaptığı vurgudur. Üçüncü eleştirel müdahale, M. Freeden'in morfolojik yaklaşımıdır ki; ideolojilerin seçmecici kavramsal ve değer dağarcığının toplumsal ve siyasal dünyayı nasıl bazen doğallaştırdığını bazen de tartışmaya açtığını inceler. Kaya, bu eleştirel açıklamaların felsefedeki dilsel dönüşle bağlantılı gelişimine özellikle dikkat çekiyor ve bu çerçevede ideolojilerin pozitif yönüne, özne, hakikat, değer ve siyasalın bağlamsal ve olumsal kurulumundaki yerine vurgu yapıyor.

Bu yönüyle ideoloji tartışmasının siyaset teorisine, yöntemsel ve kavramsal önemli katkılarda bulunabileceğini dile getiriyor.

Cumhuriyetçilik başlığı altında Ünsal Doğan Başkır çağdaş siyaset teorisinde cumhuriyet fikrinin kurucu unsurlarını, belli başlı tartışma konularını, yorumlarını ve uygulamaya dönük imkânlarını tartışıyor. Cumhuriyet fikri, keyfî yönetim karşısında yurttaşların katılımıyla oluşmuş bir hukuk düzeni temelinde özyönetim ve ortak iyiyi gözeten bir kamusal ve siyasal erdem ile denge ve denetleme sistemini öngörmektedir. Başkır bu fikrin tarihsel ve felsefi gerekçelendirmesinde yurttaşlık erdemini nasıl oluşturulacağı ile ortak iyi ve bireysel çıkarın nasıl uzlaştırılacağı sorunlarını temel gerilim hatları olarak saptıyor. Bu fikrin çağdaş dönemde siyaset teorisi alanında özgün bir yönelimi temellendirmesinde Quentin Skinner ve Philip Pettit'in özgürlük kavramı özelinde katkısını ve farklılaşan yorumlarını çıkış noktası alıyor. Jürgen Habermas'ın anayasal yurttaşlık anlayışının "siyasal katılım çerçevesinde inşa edilen bir ortaklığa, bir *siyasal kültüre* dayandırdığını" ve bu şekilde yurttaşlığı sadece bir yasal statü değil aynı zamanda hakların siyasal alana katılımla edinildiği aktif etkinlik olarak tanımladığını belirtiyor. Başkır, son olarak, Hannah Arendt'in çoğulluk, kamusal alan ve etkin yurttaşlıktan oluşan "örgütlenmiş özgürlük olarak cumhuriyet" fikrini ve ihtiva ettiği konsey sistemini bir ölçüt olma imkânı açısından değerlendiriyor.

Kozmopolitizm bölümünde Muhammed A. Ağcan siyaset teorisinin temel kabul ve kavramlarını ulusal-toplum çerçevesinin ötesinde yeniden inşa etmeye çalışan kozmopolitan muhayyileyi inceliyor. Kozmopolitanizmin "çağdaş tarihi-toplumsal koşulların küreselleşmesine eşlik eden ahlaki-siyasi mesele ve sorunlarla bilinçli bir meşguliyetle şekillendiğini" belirtiyor. Bu çerçevede öncelikle çağdaş düşüncedeki kozmopolitan dönüşün anlam ve yapısının anahatlarını ortaya koyuyor. Sonrasında kozmopolitan siyaset düşüncesini liberal, eleştirel ve çoğulcu yorumlar altında tasnif ederek tartışıyor. Liberal-kurumsalcı yaklaşımın, insan hakları etiği perspektifiyle cari küresel siyasi mimarinin yeniden düzenlenmesini savunduğuna, içerdiği etik-siyasi öncüllerin liberal varsayımlarının kısıt ve dışlamalarına dikkat çekiyor. Ağcan bu kısıt ve dışlamaları etraflıca işleyen eleştirel tavrın, kozmopolitan muhayyileyi bir sosyal ve siyasal süreç olarak somut özne, öznelarasılık, ayrışma ve müzakere temelinde nasıl geliştirdiğini ele alıyor. Kozmopolitan muhayyilenin çoğulcu yorumunu ise benlik, ahlak, kimlik, adalet vb. kavramların tarihsel-kültürel, gündelik-sembolik ve sosyo-politik bağlamlar içindeki yerleşikliği ve deneyimiyle açıklıyor. Kozpolitanzimin

farklılık ve çoğulluk temelindeki yorumunun karşılaştırmalı siyaset teorisiyle kesişen gündemini saptıyor ve bu açıdan kozmopolitan siyaset düşüncesinin imkânını tartışarak bölümünü sonlandırıyor.

Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi bölümünde Feyzullah Yılmaz, siyaset teorisinin Avrupamerkezciliğini sorunsallaştıran bir entelektüel girişimi konu ediniyor. Siyaset teorisi disiplininin dargörürlüğünü ve yanlış evrenselliğini Batı-dışı gelenekleri dahil ederek aşmaya çalışan karşılaştırmalı siyaset teorisi perspektifinin 1990'dan itibaren ortaya çıkışı, gelişimi, araştırma gündemi, iddiaları ve belli başlı yorumlarını etraflıca değerlendiriyor. Bu perspektifi siyaset teorisinde hem bir yöntem hem de bir alt alan kabul eden Yılmaz, Amerikan akademisindeki kökenini, dolayısıyla sınır ve gerilimlerini tesbit edip genel bir bakış açısına dönüşebilme imkânını tartışıyor. Tartışmasında KST'nin ne olduğu ve nasıl yapıldığını son 30 yıllık dönemde üretilen literatür aracılığıyla ve özellikle önemli isim ve metinlere dikkat kesilerek inceliyor. Ayrıca “karşılaştırmada özne/nesne ilişkisi ve güç problemi, soruların ya da sorunların evrenselliği meselesi, Batı/Avrupa merkezliliğini yeniden üretme riski” gibi soruları eleştirel bir şekilde değerlendiriyor. Yılmaz'a göre KST siyaset teorisi için yöntemsel öneminin yanında bilgi-bilimsel, etik-demokratik ve jeopolitik gerekçelere dayalı katkılarıyla da dikkate değer.

Popülizm bölümünde Ali Aslan, siyasetin güncel bir konusu üzerine yürütülen teorik tartışmaları değerlendiriyor. Popülizmi “demokratikleşme, yani egemenliğin millete verilmesi ve milli iradenin siyasi otoritenin temelini oluşturması” fikriyle bağlantılandırmakta, elitizm ve çoğulculuğa alternatif meşru bir pozisyon olarak siyasal teorik açıklamasını yapmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede popülist siyasetin toplumsal farklılıkları hegemonize etmeye, eşitsiz ve hiyerarşik bir ilişki kurmaya dönük karakteristiğini Laclau ve Mouffe'un çatışma, duygusal özdeşim, tahakkümü tanıyan gerçekçi siyasal ontolojisine atıfla anlamayı öneriyor. Aslan, siyasal teorik açıklamasını tartışmadan önce ilk olarak popülizmi demokrasi karşıtı pratiklerle özdeşleştiren anti-popülist yaklaşımları irdelemekte ve bu perspektifin popülist siyasetin gerçek yapısını görmekten uzak olduğunu belirtmektedir. İkinci olarak popülizmi strateji, ideoloji, kültür temelinde açıklayan rakip teorilerin popülizm anlayışlarının yanlı, yetersiz ve tek boyutlu olduğunu savunmaktadır. Aslan'a göre ontolojik yaklaşım ise toplumsal olumsal karakteri ve siyasetin hegemonik yapısına dair kabulleri aracılığıyla, popülist siyasetin cari siyasal düzeni yerinden etme ve alternatif bir demokratik siyaset oluşturma potansiyelini görmeyi sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Ackerly, B. ve Bajpai, R. (2017). Comparative Political Thought. (Ed) A. Blau, *Methods in Analytical Political Theory* içinde 270-296. Cambridge University Press.
- Archibugi, D. (2008). *The Global Commonwealth of Citizens: Toward Cosmopolitan Democracy*. Princeton University Press.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışı*. Çev. Tuncay Birkan, Metis.
- Benhabib, S. (1992). *Situating the Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. Polity Press.
- Benhabib, S. (1996). *Democracy and Difference: Contesting The Boundaries of the Political*. Princeton University Press.
- Benhabib, S. (2006). *Another Cosmopolitanism*, Ed. Robert Post, Oxford University Press.
- Bevir, M. ve Rhodes, R.A.W. (2016). *Routledge Handbook of Interpretive Political Science*. Routledge.
- Braidotti, R. (ed.) (2010). *After Poststructuralism: Transitions and Transformations*. Acumen.
- Braidotti, R. (2011). *Nomadic Theory: The Portable Rosi Braidotti*. Columbia University Press.
- Braidotti, R. vd. (2013). *After Cosmopolitanism*. Routledge.
- Browning, G. (2016). *A History of Modern Political Thought: The Question of Interpretation*. Oxford University Press.
- Chakrabarty, D. (2000). *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton University Press.
- Connolly, W. E. (2006). Then and Now: Participant-Observation in Political Theory. (Ed.) John Dryzek vd. *The Oxford Handbook of Political Theory* içinde 837-843. Oxford University Press.
- Connolly, W. (1995). *The Ethos of Pluralization*. University of Minnesota Press.
- Connolly, W. (2011). *A World of Becoming*. Duke University Press.
- Dallmayr, F. (2010). *Comparative Political Theory: An Introduction*. Palgrave Macmillan.
- Delanty, G. ve Turner, P. S. (2011). *Routledge International Handbook of Contemporary Social and Political Theory*. Routledge.
- Devenney, M. (2004). *Ethics and Politics in Contemporary Politics: Between Critical Theory and post-Marxism*. Routledge.
- Dryzek, J. vd. (2006). *The Oxford Handbook of Political Theory*. Oxford University Press.
- Dryzek, J. vd. (2006). Introduction. *The Oxford Handbook of Political Theory* içinde 3-41. Oxford University Press.
- Farrelly, C. (2004). *Contemporary Political Theory: A Reader*. Sage Publications.
- Foucault, M. (2011). Özne ve İktidar: Seçme Yazılar. Çev. Işık Ergüden-Osman Akinhay, Ayrıntı.
- Fraser, N. ve Honneth, A. (2003). *Redistribution or Recognition: A Political-Philosophical Exchange*. Verso.
- Fraser, N. (2010) *Scales of Justice: Reimagining Political Space in a Globalizing World*. Polity Press.
- Gaus, G. ve Kukathas, C. (2004). *Handbook of Political Theory*. Sage.
- Glynos, J. ve Howarth, D. (2007). *Logics of Critical Explanation in Social and Political Theory*. Routledge.
- Godrej, F. (2009). Towards a Cosmopolitan Political Thought: The hermeneutics of interpreting the other. *Polity*, 41(2), 135-165.

- Grant, R. (2004). Political Theory, Political Science and Politics. *What is Political Theory* içinde (174-193). Sage Publications.
- Gutting, G. (2020). *İmkânsız Düşünmek: 1960 Sonrası Fransız Felsefesi*. Fol.
- Held, D. (2010). *Cosmopolitanism: Ideals and Realities*. Polity Press.
- Honneth, A. (2014). *The Freedom's Right: The Social Foundations of Democratic Life*. Çev. Joseph Ganahl, Polity Press.
- Honneth, A. (2007). *Disrespect: The Normative Foundations of Critical Theory*. Polity Press.
- Howarth, D. (2013). *Poststructuralism and After: Structure, Subjectivity and Power*. Palgrave Macmillan.
- Klosko, G. (2011). *The Oxford Handbook of the History of Political Philosophy*. Oxford University Press.
- Laborde, C ve Maynor, J. (2008). *Republicanism and Political Theory*. Blackwell Publishing.
- Laclau, E. (2012). *Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme*. çev. Ertuğrul Başer, 3. Baskı, Birikim Yayınları.
- Laden, A. ve Owen, D. (2007). *Multiculturalism and Political Theory*. Cambridge University Press.
- Laslett, P. (1956). Introduction. *Philosophy, Society and Politics* içinde. Blackwell.
- Leopold, D. ve Stears, M. (2008). *Political Theory: Methods and Approaches*, Oxford University Press.
- Marchart, O. (2007). *Post-Foundational Political Thought: Political Difference in Nancy, Lefort, Badiou and Laclau*. Edinburgh University Press.
- Miller, D. (1999). *Principles of Social Justice*. Harvard University Press.
- Nozick, R. (1974). *Anarchy, State and Utopia*. Basic Books.
- Okin, S. M. (1989). *Justice, Gender and The Family*. Basic Books.
- O'Sullivan, N. (2000). *Political Theory in Transition*. Routledge.
- Parekh, B. (2000). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Macmillan.
- Parekh, B. (2000). Theorizing Political Theory. Noel O'Sullivan (Ed.), *Political Theory in Transition* içinde 242-259. Routledge.
- Pettit, P. (2007). Analytical Philosophy. Robert Goodin, P. Pettit ve T. Pogge (Ed.), *Companion to Contemporary Political Philosophy* içinde 5-35. 2.Basım. Blackwell Publishing.
- Pollock, S., Bhabha, H. vd. (2000). Cosmopolitanisms. *Public Culture*, 12(3), 577-589.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press.
- Rawls, J. (2005). *Political Liberalism*, Expanded Edition, Columbia University Press.
- Robert G. vd. (2007). *Companion to Contemporary Political Philosophy*. 2. Basım, Blackwell Publishing.
- Rush, F. (2004). *Cambridge Companion to Critical Theory*, Cambridge.
- Samuel, C. ve Terrell, C. (2008). *William E. Connolly: Democracy, Pluralism and Political Theory*. Routledge.
- Sandel, M. (Ed.) (1984). *Liberalism and Its Critics*. New York University Press.
- Sandel, M. (1984). The Procedural Republic and the Unencumbered Self. *Political Theory*, 12(1), 81-96.
- Vincent, A. (2004). *The Nature of Political Theory*. Oxford University Press.
- Walzer, M. (1983). *Spheres of Justice: A defense of pluralism and equality*. Basic Books.
- Walzer, M. (1987). *Interpretation and Social Criticism*. Harvard University Press.

-
- West, D. (1998). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. Paradigma Yayınları.
- West, D. (2007). Continental Philosophy. Robert Goodin, P. Pettit ve T. Pogge (Ed.) *Companion to Contemporary Political Philosophy* içinde 36-68. 2.Basım. Blackwell Publishing.
- White, S. K. (2000). *Sustaining Affirmation: The Strengths of Weak Ontology in Political Theory*. Princeton University Press.
- White, S. ve Moo, D. (2004). *What is Political Theory*. Sage Publications.
- White, S. (2017). *A Democratic Bearing: Admirable Citizens, Uneven Injustice and Critical Theory*. Cambridge University Press.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press.
- Young, I. M. (2000). *Inclusion and Democracy*. Oxford University Press.